

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

“Жетісу ісші халық мүхбірі» газеті тарихынан

ЖАРИЯЛАНДЫ
20.03.2023СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/135098/

Бір ғасырға жуық тарихы бар қазақ басылымдарының алғашқысы- Алматы облыстық Жетісу газеті. Бұл газеттің тарихы 1918 жылдың 3 наурызында Верный қаласында совет өкіметі орнағанда басталған. Яғни, совет өкіметінің идеялары мен саясатын жергілікті халыққа түсіндіретін жаңа баспасөз органы құрылып, “Заря свободы” атты облыстық газет шығаруды ұйғарды. 1918 жылы 8 наурызда «Заря свободы» газетінің бірінші нөмірі жарық көрді. Редакторы коммунист Р. П. Маре-чек газеттің 55 нөміріне дейін қол қойып отырды, осыдан былай қарай редакциялық коллегия атынан шығып тұрды.

Газеттің бетінде Жетісуда Совет өкіметін орнату үшін күреске белсене қатысқан большевик Тоқаш Бокиннің, Сабыржан Ғаббасовтың хаттары мен мақалалары қазақ және орыс тілдерінде жиі басылып тұрды. Мысалы, Т. Бокин «Заря свободы» газетінің 16 майдағы нөмірінде басылған «Қазақ жолдастарға» деген хатында Совет өкіметі еңбекші халыққа не беретінін түсіндіреді. Совет өкіметі туралы ақгвардияшылар мен алашордашылардың өтірік-өсегіне нанбау керек екенін айтады, қазақ еңбекшілерін совет жұмысына белсене қатысуға, контрреволюцияшыл күштерге қарсы орыс және басқа ұлт еңбекшілерімен бірге күрес жүргізуге шақырады. Тоқаш Бокин бұл кезде орыс-қазақ арасындағы қарым-қатынас комиссиясының председателі болатын. Редакция Бокинды «Еңбекші халықтың сенімді және қайратты жақтаушысы» деп бағалады.

Журналист Сабыржан Ғаббасовтың осы газетте «Кім кінәлі?» деген мақаласы басылды. «Верный қаласының мұсылмандары!— деп жазды ол.— Мұсылмандардың басынан өткеріп отырған бүкіл ауыртпалықтарға кім кінәлі? Бұған, сіздер, большевиктер кінәлі деп отырған жоқсыздар ма? Жоқ, туыстарым. жоқ, мың рет қайталаймын, жоқ! Большевиктердің бара жатқан жолы — тура жол, дұрыс жол».

Осы газеттің бетінде орыс және қазақ тілінде аралас жоғарыда айтылғандай басқа да көп материалдар басылды. Бұл қазақ ішінде дербес газет шығару үшін ұлт кадрларын әзірлеудің бірден бір дұрыс жолы еді.

“Заря свободы» газеті өзінің оқушыларын саяси сауат негіздерімен таныстырды. К.Маркстік туғанына 100 жыл толуына байланысты бірнеше мақала басты. Сонымен

бірге еңбекшілерге совет ақындарының, әсіресе Демьян Бедныйдың революциялық шығармаларын оқуға ұсынды.

Газетте кейде қате, эсер-меньшевиктік көзқараста жазылған, ғылыми социализмді христиан дінінің сандырақтарымен шатастыратын мақалалар да басылып кетіп отырды.

Мұндай қате-кемшіліктер газетті шығарушы коммунистердің теориялық білімнің жоқтығынан, журналистік және партия қызметіндегі тәжірибесінің аздығынан болды. Жалпы алғанда, Коммунистік партия саясатының көптеген мәселелері жөнінде «Заря свободы» газеті дұрыс, большевиктік бағыт ұстады, Совет өкіметі үшін күресте елеулі роль атқарды.

Газет 1918 жылы 18 июньде шыққан 80-нөмірінен кейін тоқталды.

«Жетісу ісші халық мұхбірі». Жетісу облыстық ревкомының және ұлт істері жөніндегі облыстық комитеттің органы «Жетісу ісші халық мұхбірі» (дұрысы: «Жетісу еңбекші халқының хабаршысы») 1918 жылы 21 июньде Алматыда шыға бастады. Бұл осы өңірдегі тұңғыш қазақ газеті), редакторы болып Сабыржан Шәкіржанов тағайындалды. Редакциялық коллегияға алты адам бекітілді, оның құрамына большевик Сабыржан Ғаббасов енгізілді. Бұрын «Айқап» журналына тілші болып, журналистік тәжірибе алған ол газет шығару ісіне үлкен көмек көрсетті. Бірақ көп ұзамай майданға аттанған Сабыржан Ғаббасов Совет өкіметі үшін күресте қаза тапты. 1918 жылы алашордашылар мен акгвардияшылар оны кескілеп өлтірген болатын.

1918 жылы 17 июньде Жетісу облысы соғыс жағдайында деп жарияланды. Себебі: Семей жағынан ақ бандылар шабуыл жасап келе жатты. Сөйтіп, Солтүстік Жетісу майданы құрылды. Осындай соғыс қаупі төніп тұрған жағдайда «Мұхбір» газеті алғашқы нөмірлерінен-ақ «жеңіп алған бостандық пек азаматтық праволарымызды корғайық, Совет үкіметін корғау үшін жауға қарсы тұрайық!» деп облыстың еңбекші халықтары атынан үндеу жариялады.

1918 жылы 3 июльдегі нөмірінде газет қызыл әскердік салтанатты сертін басып шығарды. «Мен,— делінген онда,—жұмысшы және шаруа үкіметінің алғашқы шақыруымен совет республикасын барлық жаулар төндірген қауіп пен қатерден корғауға шығамын және Россияның советтік республикасы үшін, социализм мен халықтардың бауырластығы үшін күресте күшімді де, жанымды да аямаймын».

Совет үкіметі 1918 жылы 29 майда міндетті әскери қызмет атқару негізінде армия құруға көшу туралы Декрет қабылдады, сол жылы июнь айында В. И. Лениннің қолы қойылған «Барлық мұсылман еңбекшілеріне» арналған үндеу жарияланды. Партия ұйымдары Қызыл Армияның қатарына бұрын міндетті түрде әскери қызмет атқару жүктелмеген қазақ, қырғыз, дүнген, ұйғыр, өзбек еңбекшілерін тарту жөнінде үлкен жұмыстар жүргізді. Жұмысшылар мен шаруалар партияның, шақыруына қызу үн қосты.

Қызыл Армияның қатарына мыңдаған еріктілер келіп қосылды. Қызыл Армияның қатарына еріктілер ағылып келе бастағанын, аз күннің ішінде Совет үкіметін қорғауға аттанатын еріктілердің саны бес мың адамға жеткендігін «Мұхбір» 1918 жылы 17 сентябрьде қуанышпен хабарлады.

Газетте Жетісу Советтерінің бірінші съезінің қаулысы бойынша алғашқы Совет Конституциясы азамат соғысы жағдайында жариялауының үлкен саяси маңызы болды. Онда Совет азаматтарының праволары мен міндеттері көрсетілді, халықтар достығы мен пролетарлық Интернационализм идеялары насихатталды. Совет Конституциясымен рухтанған еңбекші халық жауға қарсы жігерлене күрес жүргізіп, жеңіс сағатын жақындату үшін асықты.

Бұл газет «Алаш» автономиясының реакциялық мәнін әшкерелеп, советтік автономияны жақтады, оның артықшылығын халыққа түсіндірді. Жетісудағы қазақ халқына, сонымен бірге ұйғыр, дүнген, татар, өзбек еңбекшілеріне Совет үкіметінің маңызы мен мақсатын, оның саясатын насихаттады, оларды Совет үкіметі үшін күреске жұмылдырды.

Жетісудағы тұңғыш қазақ газеті «Мұхбірдің» қырық бір нөмірі шығып тоқтатылды. Кейіннен бұл газеттің атауы “Көмек”, “Голос семиречья”, “Ұшқын”, “Бұқара”, “Кедей еркі”, “Тілші”, “Еңбекші қазақ”, “Сталин жолы”, “Коммунизм таңы” деп аталды. Ал 1963 жылдан “Жетісу деген атпен шығып келеді.

Биыл, Алматы облыстық қоғамдық-саяси «Жетісу» газетінің жарыққа шыққанына 102 жыл толды. Ғасыр асқан абыз басылым бетінде жоғарыда айтылғандай аумалы-төкпелі қазақ тарихының жүзжылдық бір белесі жатыр.

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті

Журналистика факультетінің

1 курс студенті

Туркаш Амина

Пайданалыған әдебиеттер тізімі:

1.Х.Бекхожин “Қазақ баспасөз тарихының очеркі”(1860-1958 жылдар).-Алматы: “Мектеп”, 1981.-62-66 беттер.

2.Аллаберген Қырықбай, Нұсқабайұлы Жарылқасын, Оразай Файзолла “Қазақ журналистикасының тарихы” (1870-2008 жылдар).- Алматы:Білім, 2009. -99-102 беттер.